

Go buot ledje dušše čappa jurdagat

Ledjen vuosttas gearddi Sovjetlihtus 1961 ráhkadeamen geainnu Badje-Duolláma fápmolágádussii ja nuppi háve jagi 1967 olles 11 mánu Viborga lahka Saimaa kanálas. Bargobeavvi maŋŋá ja vahkuloahpaid áigge sáhtii ávkkástallat ustivuodasearvvi girjerájuin. Doppe leaččan munge dávjá čohkohallan. Johten maiddá ealligovain ja eará dilálašvuodain, maid isidat ordnejedje. Ledjen sáhkki diehtit mii dáhpáhuvai dán riikkas, mas nu ollu hálle.

Millii leat báhcán ordnejeaddjiid mitalusat ja filbmačájáhusat, mat rámidedje ođđa ortnega buotveagalaš fámu; olles várit sirdojuvvojedje jogaid buođduma várás dahje boares primitiivvalaš kultuvrraid guovllut oktan primitiivvalaš eallinvugiideasetguin vuojuhuvvojedje stuorra dahkujávrriid vuollái. Dahje mo ravddahis sitnoábit plovejuvvojedje bealdun dahje váldojuvvojedje njuoskadanrusttegiiguin muorraullu šaddadeapmái.

Ja álo loahpas daddjojuvvui ahte buot dán lea dahkan vejolažžan stuorra áhčieatnanlaš bellodat, gudni gullá dušše dasa. Buot dákkár dilálašvuodát nannejedje jáhku dasa ahte ođđa ortnegiin sáhtii ráhkadit máilmmi stuorámusa, alimusa, čiekŋalepmosa, dakkára maid olmmoš ii lean goassige ovdal oaidnán - ja mii buot dehálemus, álo bođii vuosttasin álbmoga ávki. Go guldalii dáid ságastallamiid, de orui ahte fargga várra buot máilmmi riikkat molsot boares ráđđenvuogi dása, mii ii soardde iige sirre olbmuid. Orui nu ahte buot bahá leige oarjin, gos kapitalisttaid fabrikkat bilidit birrasa ja gos vuovddit čuhppojuvvojit stuorra gávpeovsttastumiid vuoittuid ovddežisge stuoridit.

Dákkár oskkus munge ealašin gitta dassái go dáhpáhuvai Černobyla lihkuhisvuolta 1986. Ledjen gal juo gulastan váivves dieđuid Kaspiameara ja Araljávrrí dilis moanaid jagiid ovdal. Muhto dál olbmot duste viimmat hállat. Leago dál juo menddo maŋŋit? Maid jurddašit dat dábálaš olbmot, geaid eallinvuogi váldoortnet hávkadii vuollásis? Maid jurddašit dat olbmot, geat šaddet gillát go buotveagalaš fápmolágádusat dahje fabrikkat nuoskkidit sin birrasa? Dahje maid jurddaša guollebivdi, go geahččá geahčemeahttun ávdineatnama, mas ii gávdno go sálta ja mirkkot. Ovdal dakko lei guollás Araljávri, doppeleappos oidnojit vel sáddui vudjon bivdofatnasat. Na maid jurddaša siberialaš meahccebivdi, go su bivdoguovlluid čađa leat gessojuvvon oljojohtasat, mat leat eanaš biedganat ja nuoskkidit eatnama.

Lea surgat oaidnit dán guovllu. Fertege jearrat, gosa leat jávkan čeahpes hálliid stuorra ulbmilat, maiguin luondu galggai vuollánahttojuvvot bálvalit bellodaga ja álbmoga dárbbuid. Gosa leat jávkan imašlaš prošeavttaid hutkit ja gosa dat ortnega njunušolbmot, geat sivdnidedje dáid gudneángeris prošeavttaid?

Ii das leat guhkesge áigi go muhtin suopmelaš politihkkárat hálle, man dehálaš lea Supmii ahte ráji duohken álggahuvvojit plánejuvvon storraprošeavttat. Ii oktage oro váldimin ovddasvástádusa, juohke sajis lea dušše muođohis, dovdduhis byrokraatiia. Ođđa servodat galggai riegádahttit ođđa olbmo, geas livččii lean buoret

morála. Dat galggai maiddáí gádjut polaguovlluin ássi eamiálbmogiid. Muhto gájuigo, dan heive dál jerrat.

Dáiddii goittot geavvat aiddo nuppegežiid, go gearddi olbmot geat leat eallán duháhiid jagiid luonddus ja dan attáldagain giedahallet eadne-eatnama ná fasttet. Oaidnit jalgadin ráhkejuvvon vuvddiid dahje mánuduovdagiid issoras stuorra fabrihkaid birra. Ovdal dáid industrialágádusaid lahkosiin guođohedje sámít bohccuideaset. Gosa sii leat jávkan? Leago sin hearkkes kultuvra buhtistuvvon nu jalga eret plánenekonomiain ja ideologiain? Dál hállet juo ollu, ja dihtet maiddáí, mo dálá birasvahágiid sáhtášii geahpedit. Muhto gii máksá goluid? Eiseválddit leppohallet giedaideaset: buhtistanrusttegiidda ii gávdno ruhta, ná ahkidit lea geavvan, fertet vuos ollašuttit guovddášhálldahusa ulbmiliid.

Buot váilu ja buhtistanrusttegiid váilun bágge eanet ja eanet vuovdit ráhkadanávdnasiid njuolgga oarjeriikkaide. Ná sáhttá dasto fidnet loanaid ja ođđa teknologiia. Ideologiia lea gahččan čoahkkái, boares kultuvra lea duššan ja dan duohken lea guorusvuohta, man lea váttis deavdit.

Váttisvuodaid ii sáhte čoavdit dušše hállamiin. Dál dárbbášuvvojit olbmot, geat máhttet jurddašit iežaset oivviin ja geat dustet. Na gos dakkáriiges gávnnat, go ortnet lea vuodján buohkaid gopmut? Deiven mannan giđa muhtin ovddeš Oarje-Duiskka ruonálihkadusa ovddasteaddji, gii muitalii ahte ovddeš Nuorta-Duiskkas buot ruonálihkadusa guottiheaddjiid atne servodaga vašálažžan, muhtin birasaktivisttat ledje biddjojuvvon juoba giddagassii.

Muittán go duoid jagiid hálle ollu Afrihká nealggis ja das mo mánggat álbmogat gártet báhtarit guorusin gurbejuvvon guovlluin. Ášši čilgejuvvui ee. nu ahte sivalaš dán várnuhis dillái lei iešalldes sirdoeanaortnet.

Černobyla lihkuhisvuoda maŋŋá birasbáhtareaddji álgá leat juo duohtaášši maiddáí Eurohpa bealde. Buot mearkkat čájehit ahte birasbáhtareaddjit várra lassánit. Áicatgo miige dalle ahte min osku lei dušši ala vuodđuduvvon.